

УДК 791.635-051:808.55](410)(045)
DOI 10.32461/2226-3209.2.2025.338972

Цитування:

Біленька А. М., Світлична О. О., Космін Л. Г.
Кристофер Лі: мовно-інтонаційні особливості
акторської інтерпретації персонажів у кіно.
*Вісник Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 2.
С. 522–526.

Bilenka A., Svitlichna O., Kosmin L. (2025).
Christopher Lee: Voice and Intonation in Acting
Interpretation of Film Characters. *National
Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
Herald: Science journal*, 2, 522–526 [in Ukrainian].

Біленька Анастасія Миколаївна,
доктор філософії з культурології,
викладач кафедри
музично-драматичного театру
Харківської державної академії культури
<http://orcid.org/0000-0002-0263-3966>
nastasiya51094@ukr.net

Світлична Ольга Олександрівна,
викладач кафедри
музично-драматичного театру
Харківської державної академії культури
<http://orcid.org/0000-0003-0089-9207>
svitli4na@gmail.com

Космін Леонід Георгійович,
старший викладач кафедри
майстерності актора
Харківської державної академії культури
<http://orcid.org/0000-0001-6783-1886>
kosminlg@gmail.com

КРИСТОФЕР ЛІ: МОВНО-ІНТОНАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АКТОРСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ У КІНО

Метою роботи є дослідження мовно-інтонаційного малюнку ролей К.Лі як кіноактора, актора озвучування і майстра художнього слова, зокрема інтонаційних особливостей образів кінозлодіїв з кіноадаптацій світової класики під час його співпраці з кіностудією «Hammer», що спеціалізувалась на фільмах жахів, а також історичних постатей у його творчості. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні методу інтерпретації аудіовізуальних джерел, який дав змогу проаналізувати сценічні образи К.Лі з вибраних фільмів, а також описати мовно-інтонаційну складову його акторських робіт, зокрема кінозлодіїв з кіноадаптацій класичних творів та реальних історичних постатей; хронологічний метод залучено задля дослідження еволюції мовно-інтонаційного малюнку сценічних образів К.Лі протягом його тривалої кар'єри у сферах кіно, озвучування та художнього слова; застосування методу аналізу ролі дає змогу дослідити акторські роботи К.Лі у контексті мовної складової, як у якості кіноактора, так і актора озвучування і майстра художнього слова. **Наукова новизна** полягає у тому, що було вперше проведено комплексне дослідження інтонаційно-мовної складової акторських робіт К.Лі, зокрема в українському науковому просторі, а також особливості роботи К.Лі у якості актора озвучування і майстра художнього слова. **Висновки.** Розглянуто інтонаційну складову найвизначніших акторських робіт К.Лі як зірки світового кінематографу. Розкрито особливості роботи К.Лі над образами кінозлодіїв у контексті мовно-інтонаційності. Проаналізовано особливості мовних портретів персонажів, створених К.Лі у якості актора озвучення. Визначено особливості роботи К.Лі над мовно-інтонаційними малюнками ролей на основі реальних історичних постатей, а також персонажів з екранізацій творів світової класики.

Ключові слова: Кристофер Лі, хорор, готика, інтонація, тон, голосова атака, мовний малюнок ролі, озвучування, регістр.

Bilenka Anastasiia, PhD in Cultural Studies, Lecturer at the Department of Drama and Music Theatre, Kharkiv State Academy of Culture; **Svitlichna Olha**, Lecturer at the Department of Drama and Music Theatre, Kharkiv State Academy of Culture; **Kosmin Leonid**, Senior Lecturer at the Department of Acting Skills, Kharkiv State Academy of Culture

Christopher Lee: Voice and Intonation in Acting Interpretation of Film Characters

The purpose of the article is to explore the speech and intonation patterns of Christopher Lee's roles as a film actor, voice actor, and spoken word performer, with a particular focus on the intonational features of villainous

characters from film adaptations of world classics during his collaboration with Hammer Film Productions—a studio specialising in horror cinema—as well as historical figures portrayed throughout his career. **The research methodology** involves the interpretation of audiovisual sources, which made it possible to analyse selected screen characters portrayed by Lee and to describe the vocal and intonational elements of his performances, especially those of classic literary villains and real historical personalities. The chronological method is employed to trace the evolution of Lee's vocal expression throughout his extensive career in film, voice-over, and spoken word. Role analysis is used to examine his artistic work through the lens of vocal expression in all three domains of his career. **The scientific novelty** lies in the fact that this is the first comprehensive study—particularly within the Ukrainian academic context—of the vocal and intonational dimensions of Christopher Lee's performances, including his contributions as a voice-over actor and master of spoken word. **Conclusions.** The intonational aspects of Christopher Lee's most iconic performances as a global film star are examined. The specific features of Lee's approach to villainous roles are revealed through the lens of voice and intonation. The vocal profiles of characters portrayed by Lee in acting are analysed. The study identifies the unique elements of Lee's work on vocal and intonational portrayals of both real historical figures and characters from screen adaptations of world literature.

Keywords: Christopher Lee; horror; gothic; intonation; tone; voice attack; verbal characterisation; dubbing; voice register.

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження мовно-інтонаційних малюнків ролей К.Лі зумовлена недостатньою увагою до дослідження значення голосу і інтонації у побудові сценічного і кінообразу. Лі був не лише актором, а й майстром сценічної голосової драматургії, що дозволяло йому створювати глибокі й багатовимірні образи навіть у межах обмеженого екранного часу. Тому зважаючи на вищесказане, треба наголосити, що дана тема є достатньо актуальною і може стати в нагоді для майбутніх дослідників мовної складової акторських кіноробіт, як у світовому, так і у вітчизняному кіно.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження творчості К.Лі у кіно ґрунтовно чи побіжно торкаються роботи таких мистецтвознавців як Ю.Гарсія, К. Гармес Маркус, Н. Лакшманан, К. Фрейлінг, Д. Тотаро. На жаль, дані науковці майже не торкаються особливостей мовно-інтонаційного малюнку акторських робіт К.Лі у якості кіноактора і актора озвучування. Проте, найбільшим джерелом для аналізу мовної складової акторських робіт К.Лі стали дві автобіографії самого актора - «Володар безладу: Автобіографія Крістофера Лі» та «Високий, темний і моторошний».

Мета дослідження. Проаналізувати еволюцію мовно-інтонаційної складової акторських робіт К.Лі у кіно, озвучуванні та у якості майстра художнього слова, зокрема етапних ролей у його творчості, а також його акторський стиль загалом.

Виклад основного матеріалу. Крістофер Лі займає визначне місце в історії західноєвропейської культури ХХ—ХХІ ст. як виконавець, чия діяльність охоплює театр, кінематограф, дубляж, вокальне мистецтво та літературне читання. Його акторський метод відзначається синтезом класичної сценічної

школи, використання широкої палітри мовно-виражальних засобів та характерного тембру голосу, що вирізняє його серед колег не лише як актора, а як і повноцінного майстра художнього слова. Лі вмів поєднувати інтелектуальну глибину образу з технічно вивіреною інтонаційною структурою, що робило його виконання впізнаваним і багатшаровим. А власний і глибокий голос, як один із головних інструментів акторської техніки, у його творчості набував самодостатнього естетичного значення — як у драматичних ролях, особливо у зображенні образів злодіїв, якими актор найбільше запам'ятовувався глядачам, так і в позаекранній діяльності, включаючи авторські інтерпретації літературних текстів.

До того, як К.Лі став іконою готичного хорору завдяки ролі Дракули, саме істота у «Проклятті Франкенштейна» (1957) стала його проривом у жанрі. Незважаючи на те, що в даному фільмі актор, м'яко кажучи, не багатослівний, а більше пластично виразний, його роботу над звуковою палітрою образу вже можна прослідкувати через використання різноманітних звуків на різних висотах, силі і інтенсивності. Зокрема, під час своєї першої появи, чудовисько, побачивши вперше свого творця, починає шипіти. Здавлений крик болю під час вдиху на середньому регістрі ми чуємо в сцені, де Пол (Роберт Еркарт) стріляє у Істоту (Лі). В сцені, де Франкенштейн відкриває Полу таємницю, що Істота і досі жива, ми бачимо Лі, який важко дихає, прикутий ланцюгом. Але це дихання — нетипове для звичайної людини, актор зробив його звучання моторошно-потойбічним. У фінальному моменті, коли Істота гине, актор завершує сцену високим, розщепленим криком, що слугує кульмінаційною емоційною точкою образу. Це була перша проривна роль актора, незважаючи на те, що діалогів у актора

взагалі не було. Треба зауважити, що критики зненавиділи цей фільм, глядачі його полюбили, а керівники студії «Hammer» були у захваті від касових зборів [3].

У культовій класиці всесвітнього кінематографу – хорорі «Дракула» (1958), К.Лі спробував знайти у цьому образі, щось нове і дистанціюватись від версій попередників. У його Дракули явно виражений британський акцент, елегантність і шарм, але хижа сексуальність і «голод» у погляді та пластиці, коли він з'являється перед своїми жертвами [2, 125]. Британська студія «Hammer» свідомо хотіла наголосити на «британськості» атмосфери у фільмі [1, 109]. У перших сценах манера мови і артикуляція чітко вивірені, проте звук темний, м'який, об'ємний і обволікуючий, з відтінком холодності і містики, неначе це павук, що хоче затягнути героя (Джонатана) в свої тенета. Темп мови Лі в цій ролі достатньо рівний, але трохи пришвидшений, щоб не здаватись підозрілим і справити враження ділової людини. Для тієї ж мети актор приглушив нижні ноти голосу, які б видавали справжню «хижу» натуру героя. В ролі використовує переважно легатову голосову атаку, часто з легким підйомом на початку фрази (домішки переддихової атаки), що додає звуку загадковості. Голос зривається на форте на твердій атаці лише в моменти загрози, або демонстрації сили, щоб підкреслити командний характер персонажа. Мовний малюнок ролі насичений тривалими затягнутими паузами, які підсилюють драматизм. В даному фільмі також не так багато діалогових сцен за участі Лі, акцент більше робиться на міміці і пластиці. В сценах, де актор розкриває всю «темряву» свого персонажа і його справжні наміри, це відбувається швидше через шипіння, а не через слова і діалоги. В цілому, голос тримає емоційну напругу, не переходячи на крик. Використання голосу в даній ролі – це інструмент для маніпуляції слухачем, створення гіпнотичного ефекту.

У хорорі «Я, монстр» (1971), вільній інтерпретації класичної повісті Р.Л.Стівенсона, К.Лі майстерно втілює роздвоєну сутність людини між добром і темрявою. У сцені, де Джекіл в стані люті вбиває кішку, його голос нервовий, актор переходить на верхній регістр, проте з глухим звучанням, щоб передати вразливість героя в цей момент. Хоча, зазвичай, у спілкуванні Джекіл спокійний, врівноважений, розсудливий, з рівним теплим грудним тоном, проте також глухуватим, відчувається що він

зважає кожне слово, перед тим, як його промовити. Проте надалі в сценах, які стосуються наукових експериментів персонажа, а згодом і його «перетворення» на Хайда, в нього проявляється жорстокість у пластиці, а також з нього проривається злодійський сміх. Знаходячись в цьому образі, Лі розмовляє на посмішці та середньому регістрі, владним тоном, подача звуку більш різка і стакатова у порівнянні з образом Джекіла. Коли ж Джекіл починає розповідати про свою «темну» сторону і прихованні бажання вбивств, жорстокості і насолоди без відповідальності герою П.Кушинга – багаторічного партнера К.Лі в кіно, його тон стає більш пристрасним і захопленим, бо йому вже важко себе контролювати.

У фільмі «Плетена людина» (1973). К.Лі чи не вперше зміг проявити не лише свій драматичний, а й вокальний талант. Варто врахувати, що дана стрічка стала культовою не лише серед поціновувачів кінематографу, а й серед науковців в сфері мистецтвознавства і культурології і викликала багато дискусій, через візуальну і тематичну складову [7]. Лі в нічній сцені використовує романтично-піднесену, дещо наспівну інтонацію і декламує вірш, трохи форсуючи нижній регістр, «спокушаючи» голосом, проте без зайвого переддиху, звертаючись до головного героя [4]. Хоча і через фільм, його персонаж має дещо піднесено інтонацію, коли говорить про свої принципи і язичництво, яке проповідує. В таких сценах він активно змінює темпоритм мови, висоту і динаміку голосу. В ритуальних епізодах, де він виголошує промови, його голос набуває надзвичайної сили і посилю, інтонація стає висхідною, звук злітає з нижнього до верхнього регістру, голосні трохи подовжуються. В деяких сценах актор проявив себе ще й як вокаліст з чистим інтонуванням, адже у фільмі достатньо сцен з піснями, які контрастують з їх емоційним забарвленням, поглиблюючи безвихідь, абсурдність і драму головного героя.

У напруженому фільмі-катастрофі з елементами трилера – «Аеропорт 77» (1977) актор зіграв другорядну роль представника вищого класу Мартіна Волеса. Його манера мови в даному фільмі більш розслаблена, звук трохи розсіяний, проте грудний теплий на легатовій голосовій атаці. Актор дещо «приглушив» природню тембральну виразність, що виділяє цей образ актора серед інших, динамічний діапазон помірний. Відсутня виразна театральність, переддихові атаки, голос підтримує атмосферу напруги та

реалізму. Іноді застосовується тверда атака, коли він розмовляє з екіпажем. Мова чітка, з рівномірним темпом, інтонація злегка напружена, що відображає кризову ситуацію. В цій кінострічці голос підтримує створений образ людини, яка тримає ситуацію під контролем [6].

«Джинна» (1998) – фільм про життя засновника Пакистану Мухамеда Алі Джинну. Образ Джинни – яскравий приклад здатності Лі втілювати історичних постатей з глибокою внутрішньою напругою і величчю. Сам актор називав дану роль однією з найкращих у своїй довгій кар'єрі. Його голос у даному фільмі дещо владний, проте не настільки, щоб показати лише його публічне життя, хоча в сценах публічних виступів, актор дійсно додає звуку політності, сили і більше грудних обертонів, і як справжній оратор чітко розставляє паузи і наголошені слова для підкреслення основних тез його промов. Варто зауважити, що завдяки природньому сильному голосу актор не форсував звук і не переходив на крик. Лі розкрив Джинну як вдумливу, серйозну людину, проте не позбавлену сумнівів і людських переживань, що проявилось через м'якість звуку в сценах, де персонаж говорить про свої сумніви і туманність майбутнього. Його голос тут дещо «зморений», з певною кількістю продику. В даній ролі він рідко послуговується верхнім регістром. В останній сцені фільму, коли сльози підійшли до очей Джинни, його голос починає звучати здавлено, дрижить і «глухне».

У першій частині «Володар перснів: Братерство персня» (2001) К.Лі втілює образ Сарумана – колись наймудрішого з магів, який стає символом зради і спокуси владою. Цю роль актор ставив окремо у своїй фільмографії, адже він – єдиний з акторського складу, хто особисто був знайомий з автором роману – Дж.Р.Р. Толкіном [5]. Саруман Лі розмовляє переважно на «низах» трохи патетично, розтягує голосні, активно змінює динаміку під час розмови – «плаває» то гучніше, то тихіше, причому змінює цю динаміку навіть протягом фрази: початок фрази м'який, останнє слово – атакуючий удар. Актор використовує також і загалом широку палітру мовних засобів в даній ролі: від сценічного шепоту та штиробасу на низьких нотах до розщеплення під час викриків, причому в деяких сценах, його крик звучить «заклинаюче» загрозливо, проте легатово, розкотисто, особливо в гіпнотичних моментах (коли «заколює» Гендальфа, чи переконує. Можна проспостерігати дуже чітку подачу «k», «g», «r», «z». Фрази закінчуються

приглушеною інтонацією, що посилює відчуття маніпуляції.

Чергова «зłodийська» роль у фільмографії К.Лі – граф Дуку у кінофраншизі «Зіркові війни: Епізод II – Атака клонів» (2002). В даному фільмі його інтонація звучить більш «земною», ніж в попередньому фільмі. Тут актор працює переважно на нижньому і середньому регістрах, Дуку більш врівноважений, прорахований, хоч і впевнений в собі, тому і темпоритм його мови протягом фільму достатньо рівний. Здається, його не можливо здивувати і вивести з себе. Варто зазначити, що з роками для зображення образів кінозłodів, актор зазвичай акцентовано розмовляв на середньому регістрі, але з достатньо холодним темним тоном.

У фільмі Т.Бертон «Похмурі тіні» (2012) К.Лі з'являється у ролі Сілосо Кларка, капітана місцевих рибалок – другорядного, але атмосферного персонажа, який додає історії похмурої готичності та містичного колориту. В цій стрічці йому властивий недовірливий, холодний тон на нижньому регістрі. Наприкінці фраз звук знижується, що передає сарказм і стомлену мудрість. Проте під дією гіпнозу персонажа Дж.Деппа, його тон голосу пом'якшується, темп мови сповільнюється, голос звучить змореним, додатково з'являється продику. В даній ролі переддихова атака переважає над м'якою, актор говорить неначе старий моряк.

Хочеться додати, що завдяки своїм яскравим голосовим даним Лі неодноразово брав участь як актор озвучування. Серед таких робіт хочеться відзначити Пастора Гальдевелла, якого він озвучив у «Трупі нареченої» (2005) та гусениці у «Алісі в Країні див» (2010). У першій роботі його голос звучить темно, велично і засуджуюче з церковною владною «гравітацією», яка годиться пастору та набуває металевого відтінку та звучить переважно на нижньому регістрі. Особливу увагу актор приділив звукам «t», «k», «s». Ритм мови рваний і «карбований» як у проповідника, або судді. В кульмінаційних репліках, де потрібен ефект грізного осуду говорить на форте, тому в даній роботі використання переддиху майже не спостерігається, переважає тверда атака. Таким чином актор передає закостенілість персонажа, чия функція – нав'язувати правила.

Його Абsoleм у «Алісі в Країні див» має вже іншу звукову подачу: його тон тут спокійний, оксамитовий, гіпнотичний, з туманною пеленою. Манера мови повільна, «тягуча», приглушена, ефімерна і

дистанційована, з довгими паузами та розтягуванням голосних, неначе персонаж не зовсім тут, щось знає і спостерігає за життям зовні. Вимова майже театральна, але з елементами медитації або мантри, неначе він мудрець або шаман. Голос Лі передає філософську іронію і байдужість до дріб'язкових турбот Аліси. Динамічну хвилю голосу може змінювати достатньо сильно прямо всередині фраз, хоча загалом говорить тихо. Наприкінці фраз динаміка поступово спадає, щоб голос неначе «розчинявся» в повітрі. Актор працює в даній ролі переважно на середньому і нижньому регістрах з використанням м'якої і переддихової атаки для підсилення «зношеного» голосу людини у віці (на час зйомок йому було 89 років).

Варто зауважити, що К.Лі – ще й один з найвідоміших майстрів художнього слова у британській та голівудській театральній культурі. Серед його найвідоміших робіт варто згадати аудіокнигу з записом уривків твору Толкіна «Володар перснів», готичну літературу – вірші Е.По, зокрема – «Ворон» та «Розповідь про серце» та «The Waste Land» Т.С.Еліота – твори, які розкривали його тягу до розкриття містики і загадковості через голос. Також брав участь у радіодрамах на каналі ВВС, де читав монологи, діалоги і оповідання.

Наукова новизна статті полягає в тому, що було проведено комплексне дослідження мовно-інтонаційних особливостей знакових акторських робіт Кристофера Лі.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що основна складова акторського стилю К.Лі, яка слугує його найвиразнішим виражальним засобом – це мовно-інтонаційний вираз його ролей, який включає детальну роботу звуко-висотним і динамічним діапазоном ролі, різноманітними голосовими атаками та голосовими ефектами, що і продемонстровано на прикладі мовного аналізу його ролей, як у кіно, так і у озвучуванні. Його творчість досі надихає молодих акторів до детальної роботи над мовно-голосовою палітрою ролей.

Література

1. Frayling C. Hammer's dracula. It Came From the 1950s!: Popular Culture, Popular Anxieties. Palgrave Macmillan, 2011. p. 108-134.
2. Garcia Y. Vampiric Episteme and the Reconfigurations of the Cinematograph. ic Vampire. March Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series IV. Philology and Cultural Studies. 2025. DOI: 10.31926/but.pcs.67.18.1.8.
3. Harnes Marcus K., The Curse of Frankenstein. Liverpool. 2015. DOI: <https://doi.org/10.3828/liverpool/9781906733858.001.0001>.
4. Lakshmanan N. Queer subtext in The Wicker Man (1973). Journal for Cultural Research, 27(3), 2023. 241–255. DOI: <https://doi.org/10.1080/14797585.2023.2218628>.
5. Lee C. 1. Lord of misrule: the autobiography of Christopher Lee / New ed. Orion. 2003.
6. Lee C. Tall, dark and gruesome. Weidenfeld & Nicolson, 1997.
7. Totaro D. Constructing The Wicker Man: Film and Cultural Studies Perspectives. In J. Murray, L. Stevenson, S. Harper & B. Franks / Eds.. University of Glasgow, Crichton Publications, 2005.

References

1. Frayling, C. (2011). Hammer's Dracula. It Came From the 1950s!: Popular Culture, Popular Anxieties. Palgrave Macmillan, 108–134 [in English].
2. Garcia, Y. (2025). Vampiric Episteme and the Reconfigurations of the Cinematographic Vampire. March Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series IV. Philology and Cultural Studies. DOI:10.31926/but.pcs.2025.67.18.1.8. [in English].
3. Harnes, Marcus K., (2015). The Curse of Frankenstein. Liverpool. <https://doi.org/10.3828/liverpool/9781906733858.001.0001> [in English].
4. Lakshmanan, N. (2023). Queer subtext in The Wicker Man (1973). Journal for Cultural Research, 27(3), 241–255. <https://doi.org/10.1080/14797585.2023.2218628> [in English].
5. Lee, C. 1. (2003). Lord of Misrule: The Autobiography of Christopher Lee (New ed). Orion [in English].
6. Lee, C. (1997). Tall, Dark and Gruesome. Weidenfeld & Nicolson [in English].
7. Totaro, D. (2005). Constructing the Wicker Man: Film and Cultural Studies Perspectives. In J. Murray, L. Stevenson, S. Harper & B. Franks (Eds.). University of Glasgow, Crichton Publications [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.05.2025
Отримано після доопрацювання 12.06.2025
Прийнято до друку 20.06.2025